

KOLEKTİF BELLEĞİN KAMUSAL ALANDAKİ İZLERİ: İZMİT FEVZİYE, YENİCUMA VE ÇOCUK PARKI

Özden Senem Erol* - Mehtap Özbayraktar**

Kamusal alanlar toplumsal belleğin fiziksel halini en somut şekilde oluşturabilen alanlardır. Öncelikle yapılan araştırma, toplumların sebepsizce toplanma, topluluk oluşturma ihtiyaçlarını beslemesi için düzenlenen ilk akla gelen kamusal alanlardan biri olan meydanların, İzmit'te olamayışını sorgulamakta; ardından kentin bu ihtiyacını karşılayan ve meydan gibi davranan kamusal boşluklarını bellekle ilişkilendirmektedir. Dışa kapalı İslam kentlerinin meydan üretmemesi durumu Osmanlı'da kendini göstermiş ve "meydan kavramı" geç Osmanlı Tanzimat Dönemine kadar geometrik biçimli bir mimari odak haline gelememiştir.¹ Cumhuriyet'in ilanından sonra ise bir devlet ideolojisinin mimariye yansıma biçimi olarak şekillenen *bulvar-meydan-devlet yapıları* dizgesi, birçok kent için model olmuştur. Bunun gibi geliştirilen, söz konusu kamusal mekân modelleri; *rasyonel, seküler, kolektif ve devlet merkezli* bir modernleşme anlayışını yaşama geçirmiştir.² Başta büyük kentlerde uygulanan böyle bir kamusal mekân modeli, bir Anadolu kenti olan İzmit'te uygulanmamıştır. Alınan çeşitli kararların gecikmesi, devletin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, önceliklerin başka imar işlerine verilmesi gibi durum-

* Yüksek Mimar, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Üniversitesi MTF Mimarlık Bölümü Doktora Programı

**Yrd. Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi MTF Mimarlık Bölümü

¹ Rengin Zengel, "Dönüştürülmüş Bir Meydan: İzmir Konak Meydanı'na Analitik Bir Yaklaşım", *Mimarlık*, No: 334, Mart-Nisan 2007.

² Özlem Arıtan, "Modernleşme ve Cumhuriyetin Kamusal Mekân Modelleri", *Mimarlık*, No: 342, Temmuz-Ağustos 2008.

lardan ötürü kentin kamusal alan kurgusu, kendi doğal seyrinde ilerlemiştir. Böyle bir doğal sürecin gelişmesi ise kentin belleğinin daha gerçekçi yorumlanmasını sağlamıştır. Nihayetinde çalışmada bu yorumlamayı ortaya koyabilmek için İzmit kentinin üç önemli bölgesi; İzmit Fevziye Cami- Halkevi binası ve çevresi, İzmit Pertev Paşa Cami ve İzmit Belediyesi çevresi, İzmit Lisesi ve çevresi ele alınmıştır. İzmit'in ele alınan açık kamusal alanlarının cami, halkevi ve lise binası etrafında biçimlenmesinin bir tesadüf olmadığı düşüncesinden hareketle; kamu ve dini yapıların arasında gerçekleşen toplanmalar, kolektif bellek açısından sorgulanmaktadır. Bu nedenle yapılan araştırmada öncelikle kolektif bellek kavramı tanımlanmakta ve bu kavram kamusal alanlar üzerinden irdelenmektedir. Sonrasında kamusal alanların belleği destekleyebilecek nitelikte olan fiziksel özellikleri incelenerek, toplumsal hafızayla olan ilişkisi İzmit'te üç örnek üzerinden tariflenmektedir.

Bellek, Bireysel Bellek, Kolektif Bellek

19. yüzyılın sonundan itibaren sosyal bilimlerin bellek konusunu masaya yatırması sonucunda günümüzde mimarlık ve bellek ilişkisi belirli bir zemine oturabilmektedir. Kolektif bellek düşüncesini ilk kez ortaya atan Halbwichs;³ Bergson ve Freud'un bireysel olarak yorumladıkları *hatırlama ve unutma biçimlerini*⁴ daha ileriye götürerek, kişisel belleğin sosyal kodlarla oluştuğunu düşünmekte, bireysel belleği bireyin bulunduğu sosyal ve fiziksel çevre olmadan tariflemenin mümkün olmadığını, belleğin her şekilde kolektif bir üretim olduğunu açıklamaktadır. Bireysel ve kolektif bellek arasındaki farkları değerlendiren Schudson,⁵ aynı olaylar dahilinde bile toplum ve değerlendirme farkına göre farklı bellek hikayeleri oluştuğunu belirtirken, bireysel bellek düşüncesini reddetmekte ve bireyin toplumsal ve kültürel bilgilerinin depolandığı ambardan, ihtiyaç olduğunda yararlandığını vurgulamaktadır. Bunun yanında belleğin bilinçli olarak anıları kavramak için saklandığı yerlerden bahsetmektedir. Ayrıca bireysel belleği bir yandan kişisel bir mülkiyet olarak tanımlarken; diğer yandan geniş topluluklar tarafından paylaşıldığı için "kolektif bellek" olarak nitelemekte; bunun sonucunda oluşan anıları bireysel belleklerde konumlandırmakta, niteliğini ise toplumsal ve kültürel olarak açıklamaktadır. Bireysel ve kolektif olanın konumunu değerlendirdikten sonra, belleğin çarpıtma yani işlevinden saptırma dinamiklerini ortaya koymaktadır. Belleği; geçmişi doğrudan kaydetme olarak tanımlamayan

³ Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*, Çev. Lewis A. Coser, The University Chicago Press, Chicago and London, 1992, s. 52-53.

⁴ Henri Bergson, *Madde ve Bellek*, Ankara: Dost Kitabevi, 2007.

⁵ Michael Schudson, "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri", *Cogito, Bellek: Öncesiz, Sonrasız*, No: 50, 2007, s. 179-180.

Schudson,⁶ bilgiyi stratejik biçimde bulup getiren ve bu süreci toplumsal, psikolojik ve tarihi etkilerle yansıtan durum olarak görmektedir. Ona göre, tartışmaya ve yoruma çok açık olan bu konu, çarpıtmaları dışında, tartışma, çatışma ve anlaşmazlık özellikleriyle eleştirel bir konu niteliği de taşımaktadır. Kolektif bellek ve kent ilişkisi üzerine düşünen diğer bir düşünür olan Boyer ise “*The City of Collective Memory*”⁷ başlıklı kitabında, geçmiş ile bugün arasında kurulan ilişkileri sorgulayarak, hatırlama ve unutma durumunun düzenlenmiş çevre ve gündelik kullanımlarla bağlantısı olduğunu anlatmaktadır. Ona göre günümüzde hatırlamak; tüketim ve kar yönelimli, bilimsel teknolojik ve kültürel yenilenmenin giderek arttığı dünyada daha da önemli hale gelmiştir.

Kolektif Bellek-Kamusal Alan İlişkisi

Genel kolektif bellek tanımlamalarını kamusal alanla ilişkilendirebilmek için öncelikle kamusal alan bilgisini ortaya koymak gerekmektedir. Boyer,⁸ kentteki anımsama mekânlarını *retorik topografyanın* parçaları olarak adlandırmakta; bu alanların belleğin söylevci otorite aracılığıyla sürekli tekrar inşa edildiği ve bir gruba ait olmanın gerekliliği olan ortak hikâyelerin aktarıldığı yerler olarak tanımlamaktadır. Ona göre, “Ulusal miras” ve “kamusal sorumluluklar”ı hatırlatan bu yerler, kentli kimliğinin oluşumuna katkıda bulunarak, kimliğin dönüşümlerinde de önemli bir rol oynamaktadır. Fakat Tanyeli’nin⁹ belirttiği gibi, kamusal mekânı *kamusal* yapan durumun, otoritenin belirlemediği ve topluma dayatılanı icra etmediği de yadsınamaz bir gerçektir.

Belirli sınırlar çizilerek tanımlanmaması gereken boşlukların, mimarlık tarafından idealize edilmeye çalışılması sorunsalından önce, başta kamusal mekânın kamusallık çeşitlerinin mevcut olan çoğul toplumsal düşünce yapısı üzerinden sorgulanması gerekmektedir. Buradan hareketle ilk olarak günümüzde Osmanlı dönemi bilincinden kalma bir tavır sergilenerek kullanılan “kamu” tanımının, yapısının ve alanının aslı irdelenmektedir. “Kamu” kelimesi, Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde “bir ülkedeki halkın bütünü” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰ Batı dillerinde “*public*” kelimesi “halkın sahip olduğu şeyler veya özellikler” anlamına gelmektedir. “*Public*” kelimesi bir isim ola-

⁶ *ibid*, s. 181.

⁷ M. Christine Boyer, *The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments*, London, Cambridge, Mass: MIT Press, 1994.

⁸ *ibid*, s. 321-322.

⁹ Uğur Tanyeli, *Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri*, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2.basım, 2013, s. 367-368.

¹⁰ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55661daef294a2.09969244 (Ziyaret Tarihi: 27.05.2015)

rak topluluk veya insanları, bir sıfat olarak da otoriteyi işaret etmektedir.¹¹ Uzun'a göre, "kamu" sözcüğünün İngilizce'de bilinen ilk kullanımı 1470 yılında "kamu"yu toplumun ortak çıkarı ile bir tutmaktayken, o tarihten yetmiş yıl sonra buna "genel gözleme açık ve ortada olan" şeklinde yeni bir anlam daha eklenmiştir. 17. yüzyıl sonlarına gelindiğinde "kamusal" sözcüğü "herkesin denetimine açık olan" anlamına gelmektedir.¹² Kostof'a göre kamusal alanlar; "herkesin kullanımına açık, kolay erişilebilen, insanların rutin işlerini ya da şenlik, kutlama gibi dönemsel etkinliklerini gerçekleştirdikleri, her türlü sınıftan ve kültürden insanı bir araya getiren, sınırları tanımlanmış topluma ait" mekânlardır.¹³ Kamusal alanlar, doluluk-boşluk ilişkisinin kentsel ölçekte gözlenebilmesini sağlayarak, sahip olduğu nicelik ve niteliklerle görsel olarak şehrin kimliğini oluşturan en önemli kent parçalarından biridir. Aynı zamanda bu kent parçaları, şehri ağ gibi sarıp, sosyal hayatı görünür hale getirerek oluşturduğu bölgenin toplumsal kimliğini ve özelliklerinin anlaşılmasını sağlamaktadır.¹⁴

Kamusal mekânın tarihinde; Antik Yunan'dan Roma dönemi kentlerine, Ortaçağ'dan Rönesans dönemi kentlerine bakıldığında, kamusal mekânların önemi ve bu açıklıkların tasarısının üzerinden bir kent kurgusunun oluştuğu anlaşılmaktadır. Fakat kendi coğrafyamızda kamusal sorgulaması yapıldığında; Osmanlı'da bilinçli bir şekilde oluşturulmuş bir meydan veya diğer kamusal alan olmadığı görülebilmektedir. Genellikle tesadüfî oluşan büyük boşluklardır ve belirlenmiş net bir işlevleri yoktur. Gürallar¹⁵ yapılan bazı araştırmalarda Osmanlı dönemi kamu alanının mülkiyet ilişkileri ile sınırlandırılması fikrinin, Osmanlı'da kamusal alanın bulunmadığı yargısına dahi ulaştırdığını söylemektedir. Fakat devlet erkânına ait tüm ülke mallarından olan camilerin "harim" adı verilen avluları, kahvehaneler ve hamamlar, halk tarafından kullanıldıkları için "kamusal" demenin mümkün olduğunu söyleyerek; bu mekânları, halkın özel hayat dışında vakit geçirip toplandıkları, görüştükları, "görülebilir ve işitilebilir" alanlar olarak tanımlamakta ve bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu örneğini, modernite öncesi "temsili kamu"¹⁶ tartışmalarında özel bir yere koymaktadır. Referans aldığı

¹¹ İnci Uzun, "Kamusal Açık Mekan: Kavram ve Tarihe Genel Bakış", *Egeminarlık*, No: 4-59, 2006, s. 14.

¹² *ibid*, s. 14.

¹³ Ahmet Özbilen, Kamusal Alanların Oluşturduğu Arayüzlerin, Fiziksel ve Kavramsal Niteliklerine Göre Berlin - Alexanderplatz Örneğinde İrdelenmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, 2012, s. 13.

¹⁴ *ibid*, s. 13.

¹⁵ Neşe Gürallar, "Kamu - Kamusal Alan - Kamu Yapıları - Kamusal Mekân: Modernite Öncesi ve Sonrası için Bir Terminoloji Tartışması", *Mimarlık*, No: 350, Kasım-Aralık, 2009.

¹⁶ Gürallar'a göre; sanayileşme ve kentleşme ile ortaya çıkan burjuva kamusalından önce kamusal bir alan vardı ve bu törenler, ayinler ile gerçekleşen temsili bir "kamu"yu tarif etme-

Habermas'a¹⁷ göre de egemenliğin kamusal bir nitelikte temsil edildiği temsili kamu alanında siyasi erk, halk adına değil, halk önünde kendi egemenliklerini temsil etmektedir. Nihayetinde böyle bir yönetim anlayışından, Avrupa'ya benzer bir kamusal alan kurgusu aramak doğru olmamakla birlikte, Gencel'in¹⁸ araştırmalarına bakıldığında Osmanlı'da sokak/küçük meydan, semt/kent meydanları ve merkez-çarşı-külliyeler/açık alan girişimlerinin olduğu da yadsınmamalıdır. Cumhuriyet'in ilanıyla değişen otoriter bakışın başta kamu mülkiyet anlayışının değişmesi ve Avrupa'yı örnek göstermesi sonucunda, kent merkezlerindeki ilk beklentisi "*bulvar*, meydan, devlet yapısı" üçlüsü olmuş ve bu düşünce üzerinden imar planlarının hazırlanması istenmiştir. Özetle, Osmanlı döneminin kamu ve mimarlık anlamıyla, Cumhuriyet sonrası modern döneminin kamu ve mimarlık anlayışı farklılık göstermekte ve bu yüzden bugünün "kamu" terimini "devlet" ile eş anlamda algılamak, en önemli sivil alanlarımızı yok saymak anlamına gelmektedir. Yapılan açıklamalar doğrultusunda somut olan olguların, toplumsal bellek çıkarımlarını Osmanlıca bilinçaltıyla "temsili bellek" olarak nitelendirmek mümkün olmakta ve nitelendirirken otorite ve halk ikilisi birbirini tetiklemektedir.

İncelenecek olan kentin üç kamusal alanının fiziksel okumasında, olması gerekenler üzerinden gidilmesi planlanmıştır. Whyte'a¹⁹ göre; bir kamusal mekânı başarılı kılan dört özellik vardır: "Erişilebilir/ulaşılabilirler; insanlar çeşitli aktivitelerde bulunurlar; mekân konforludur ve iyi bir imajı vardır; sosyal faaliyetleri destekleyen, samimi, insanların birbiriyle bulunduğu ve daha fazla sosyal etkileşimin sağlandığı mekânlardır". Bentley²⁰ tarafından belirlenen nitelikler ise; geçirgenlik, okunaklılık, kullanışlılık, görsel bütünlük, çeşitlilik, algısal zenginlik ve kişiselleştirme. Önür²¹ kamusal alanı şu özellikleriyle maddeleştirmiştir: Açık olması (erişilebilirlik/ulaşılabilirlik) ya da ortak olarak paylaşılması (kullanım ve anlam olarak), birbirine yabancı insanları bir araya getirmesi, kalıcılık, toplumsal insan davranışlarına yön vermesi, bireysel denetimin ötesinde bulunması, içinde olunan çevreyi ta-

kıyordu. Bu bağlamda, Topkapı Sarayı'nın avluları, siyasi, askerî törenlerin gerçekleştiği "temsili kamusal" alanlardır. Camiler, onu yaptıran sultanı çağrıştıran, devletin "temsili" edildiği yapılarıdır ve törensel cuma namazları ile temsili kamunun gerçek sahneleridirler.

¹⁷ Jürgen Habermas, *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999, s. 64-65.

¹⁸ Ziya Gencel, "Geleneksel Türk Kentinde Meydan Kavramı", *Egemenlik*, No: 34, 2000, s. 22-25.

¹⁹ Müberra Kavak, *Evrensel Tasarım Yaklaşımı Bağlamında Kamusal Mekânlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2012, s. 50.

²⁰ Özbilen, *Kamusal Alanların Oluşturduğu...*, s. 14-15.

²¹ Selahattin Önür, *Architectural Experiences and Experiments in the Public Sphere*, Basılmamış Doktora Tezi, ODTÜ, 1992, s.25-26.

numlamada önemli rol oynaması, macera kaynağı ve ortamı oluşu, özel ve bireysel mekânlarla olan ilişkileriyle algılanması, kullanım açısından çeşitlilik göstermesi, kolektif olarak oluşturulmuş olmasıdır. Kamusal mekânın ifade edilen özelliklerinin yerinde uygulanabilmesi, boşlukların atıl kalmayarak kentin belleğinde her dönem izinin sürülebilmesine ve toplumsal hafızanın sürekliliğine katkı sağlamasına destek vermektedir. Bu nedenle araştırılan boşlukların algısal, fiziksel, kavramsal yönden tartışılması belleğe verdiği hizmeti somut olarak görmemizi sağlayacaktır.

Kamusal alanların belleği destekleyen yanları bu zamana kadar birçok düşünür tarafından ortaya konulmuştur. Cogito'nun "Öncesiz, Sonrasız, Bellek" sayısında belirtildiği gibi Halbwachs²² farklı topluluk tanımı yapanları eleştirmiş ve topluluk kavramını yeniden tanımlamıştır. Şöyle ki, topluluğun sadece insan isimlerinin akla geldiği, sayısal anlamda kişilerin toplamı olmadığını; ortak düşüncelerin, özelliklerin, eylemlerin de somut olarak kişiler olmadan topluluk kavramını devam ettirdiğini ve hissettirdiğini savunmaktadır. Topluluk içindeki toplu belleğin analizini, toplumsal zaman süreklilikleri, anımsama durumları ve çoklukları anlatarak yapmaktadır. Ona göre, aynı topluluk içindeki farklı parçalar, farklı çıkar merkezleri olduklarından, bazıları kolay bazıları daha zor hatırlanmaktadır. Lefebvre'in²³ de belirttiği gibi, toplumsal mekânlar aynı zamanda devletlerin çoğul olan hakim ortak belleğini üretmek için kullandıkları kamusal alanlardır. Üretim sürecinin doğal sonucu olan kamusal boşluklar devlet otoritesinin de temsil edildiği alanlar haline gelmektedir. Yapılan değerlendirmeler belleğin, geçmişin belirli yönetsel güçler tarafından farklı okunmasıyla üretilebilirliğini gösterirken, aynı zamanda kolektif bellek ve yer arasında iki yönlü ilişkinin olduğunu düşündürmektedir. Nora,²⁴ bu tür mekânlara "hafıza mekânları" ismini uygun görerek, onların temel işlevinin tarihsel sürekliliğin devam etmesi gerektiği hissinden doğduklarını söylemektedir. Ona göre, gerçekte hatırlanan tarihi anlar bu süreklilikten koparılmıştır, çünkü tarih belleği hızla silip süpürmektedir. Bu yüzden, bahsedilen mekânlar ne tamamıyla hayattadır ne de ölmüşlerdir. Boyer,²⁵ kentlerdeki kamusal alanların kolektif bellek ve kentsel kimlik için önemi ve belirleyiciliğini vurgulayarak; kamusal alanları geçmiş, bugün ve gelecek arasında kurulan ilişkilerin bağlayıcı noktası olarak nitelendirmekte ve geçmiş-gelecek ile kurulacak ilişki için de referans noktası yapmaktadır. Huyssen²⁶ ise,

²² Maurice Halbwachs, "Kolektif Bellek ve Zaman", *Cogito: Bellek, Öncesiz ve Sonrasız*, No: 50, 2007, s. 54-76.

²³ Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2014, s. 220.

²⁴ Pierre Nora, *Hafıza Mekanları*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi, 2006, s. 23.

²⁵ Boyer, *The City of Collective*, s. 321-322.

²⁶ Andreas Huyssen, *Alacakaranlık Anları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*, Çev.

belleğin bizi gerçeğin kendisine götürmek yerine şimdi ile geçmiş arasında kurulan ilişkide geçmişin “temsili” yani “yeniden sunum”una ulaştırdığını ve yaşamak ile anımsamak arasında oluşan yarığın kültürel ve sanatsal açıdan “güçlü bir uyaran” olduğunu belirtmektedir. Yılmaz²⁷ makalesinde geçmişin temsilleriyle ilişkisinin sadece zihinlerde değil “yer”de de kurulduğunu, bellekte gelişip kavranması için ise en uygun zeminlerden birinin kent meydanlarının olduğunu ve temsil ettikleri ortak bellekler aracılığıyla kimlik kazandıklarını vurgulamaktadır. Buradan yola çıkarak kent meydanlarının kamusal alanlar içinde en kapsamlı ve bilinçli şekilde geliştirilen projeler olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü hepsi kamu erkinin eliyle oluşturulan, düzenlenen hatta kimi zaman bozulan toplanma yerleridir. Fakat bilinçli ve yargılı şekilleniş çerçevesinde gösterilen geçmişin bize ne kadar dürüst bir şekilde verilmek istendiği düşündürücüdür. Bu nedenle konunun kapsamında tesadüfi şekilde oluşan kamusal boşlukların doğal seyrinin incelenmesinin, toplumun ortak belleği hakkında topluma daha gerçekçi bilgiler vereceği düşünülmektedir.

Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Yapılan çalışmada öncelikle çalışmanın başlangıcında tanımlanan kamusal alan ve bellek kavramlarıyla, incelenen konuya altlık oluşturulması istenmiştir. Bu doğrultuda gelişen makalenin amacı; İzmit’teki kamusal alanların belleği destekleyebilecek nitelikte olan fiziksel ve algısal özelliklerinin incelenerek, toplumsal hafızayla olan ilişkisinin kavramsal açıdan üç örnek üzerinden tariflenmesidir. İzmit kentinin incelenen Çocuk Parkı, Fevziye Parkı ve Yeni Cuma Parkı ve yakın çevresinin (Şekil-1); 1914, 1938 Herman Jansen, 1953 Kemal Ahmet Aru, 1972 Polat Sökmen ve bugünkü imar planları üzerinden fiziksel olarak analizi yapılmaktadır. Analizde incelenen alanların mekânsal yoğunluğu, ulaşılabilirliği, yeşil alan kullanımı, çevresindeki simgesel yapıları, cepheleri ve imgeleri gibi somut durumları; güncel ve geçmişe ait verilerle sorgulanmaktadır. Elde edilen somut veriler, sonuç bölümünde algısal ve kavramsal açıdan kolektif bellekle ilişkilendirilmekte; bu sayede irdelenen bölgelerin, kentsel bellek, anlam, bağlam, yerel kimlik ve aidiyet kavramlarıyla kente olan katkısı sunulmaktadır. Fiziksel ve sosyal araştırmaların birlikte yürütüldüğü çalışmada; yerel gazeteler, belediye ve başbakanlık arşivinde bulunan yazılı- görsel kaynaklardan ve anı kitaplarından yararlanılmıştır.

Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları, 1999, s. 13.

²⁷ Ahenk Yılmaz, “Cumhuriyet’ten Gündoğdu’ya: Yerın Belleği ve Değişen Protesto Pratikleri”, *Dosya* 33, No: 1, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2014, s. 52-58.

Şekil-1: Cumhuriyet Parkı, Yeni Cuma Parkı ve Fevziye Parkı
(<https://www.google.com/maps/@40.7641029,29.9279305,16z>)

İzmit'in Üç Kamusal Alanı: Cumhuriyet Parkı, Yeni Cuma Parkı, Fevziye Parkı

Seçilen üç bölgenin kentteki konumlarının ve ilişkilerinin dönemsel olarak incelenmesi için 1914, 1938, 1953, 1970 yılları kent planları üst ve alt ölçekte analiz edilmeden önce; İzmit'in ilk imar planı olan Jansen planı ve sonrasında Aru ve Sökmen planlarının genel olarak kentteki kamusal alanlara olumlu veya olumsuz etkilerini tanımlamak gerekmektedir.

1939 yılında onaylanan Jansen planının II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve çeşitli faktörlere bağlı olarak hemen uygulanamadığı anlaşılmaktadır. 1931-1950 yılları arasında İzmit Belediye Başkanlığı yapmış olan Kemal Öz'ün döneminde yapılan birçok yerdeki yeşil alan düzenlemeleri arasında Çocuk Parkı, Fevziye Camii Parkı, Koca Sinan Parkı da bulunmaktadır.²⁸ Erken Cumhuriyet döneminin şehircilik anlayışında yeşil alan düzenle-

²⁸ Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, İstanbul: Avni Öztüre Yayınları, 1981, s. 203.

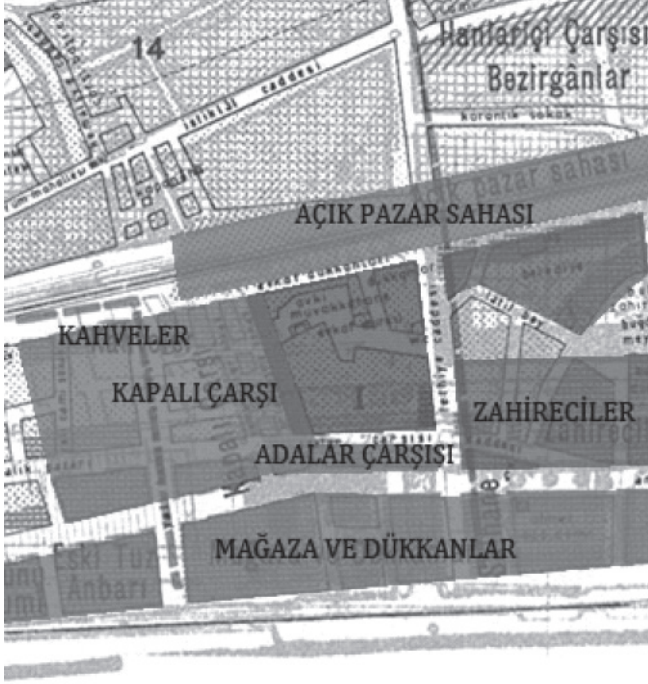
melerine önem verilmesinden dolayı,²⁹ Jansen planının önerileri arasında olan çalışmadaki üç alan, Öz döneminde de oluşturulan yeşil alanlar arasındadır. Kaya'ya³⁰ göre Öz'ün döneminde gerçekleştirilen yeşil alanların tamamının Jansen'in planında yer aldığı söylemek zordur. Fakat bu dönemde sayısı arttığı gözlenen yeşil alanların Jansen'in 1938 tarihli planında işaretlenen alanlarla örtüştüğü gözlenmektedir. Örneğin; Çocuk Parkı'nın olduğu mezarlık alanı, Jansen'in planında da park olarak düşünülmüştür. Ayrıca Jansen 1935 tarihli planında Fevziye Camii çevresindeki çarşıdan vazgeçmiş, caminin çevresini yeşil alan olarak düzenlemiş, Pazar hali önerisini demiryolunun kuzeyine yerleştirmiştir. 1953 tarihli Aru'nun planında, şehir içinde bulunan park ve yeşil sahalara korunmuş, ayrıca sahilde eski gümrük binası ve Yeni Cuma Cami arasında park düşünülmüştür. Mehmet Ali Paşa Mahallesinde yeni bir spor sitesi tanzim edilmiştir. Yeni iskân sahaları içinde yeşil saha, park, çocuk bahçesi gibi açık sahalara ayrılmıştır. İskâna açılan yeni sahalarda parklar düzenlenmiştir. Yeni Cuma civarında bulunan düz arazi; şehre yakınlığı, önemli yollar kenarında bulunması ve topografik önemi bakımından birinci planda imar alanı olarak seçilmiş ve bu kısma ait ev tipleri hazırlanmıştır. İstanbul- Ankara devlet karayolunun geçtiği doğudaki harap şehir yerleri de birinci plandadır. Eski şehirde değişme imkânlarının zamanla, adım adım olacağı belirtilmiştir. Şehrin cami ve benzeri eski eserlerini başka binalara sarmış ve etkilerini bozmuştur. İmar planında bu nokta göz önünde bulundurulmuş, camilerin etrafı açılarak tanzim edilmiştir.³¹ 1972 tarihli Sökmen'in planında şehir merkezinde belirtilen park sahaları içinde Çocuk Parkı, Fevziye Parkı ve Yeni Cuma Parkı da yer almış ve yeşil renkle taranmıştır. Şehrin merkezinde incelenen alanların çevresindeki Halkevi parkı ve yanındaki parsel (bugünkü balık pazarı ve önü) ile Yeni Cuma'nın karşısında anayola komşu olan parselin (bugünkü Valilik binası meydanı) de park alanı olarak tariflendiği görülmektedir. Büyük bir değişiklik ile Ankara-İstanbul yolunun dolgu yapılarak deniz kısmından geçirilmesi, kent ve kıyı ilişkisini zayıflatmış, denizle kentin bağının kopmasına sebep olmuştur. Bu nedenle belirlenen yeşil, rekreasyon veya kamusal alan olarak tabir edilen sosyal alanlarda kaymalar ve kopmalar yaşanmıştır.

²⁹ Afife Batur, *1925- 1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998, s. 215.

³⁰ Şennur Kaya, *Tanzimattan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli: Kültür Yayınları, 2009, s. 82

³¹ Kemal Ahmet Aru, "İzmit Şehri İmar Planı", *Arkitekt Dergisi*, No: 9-12, 1953, s. 211-212.

İzmit Fevziye (Cami) Parkı

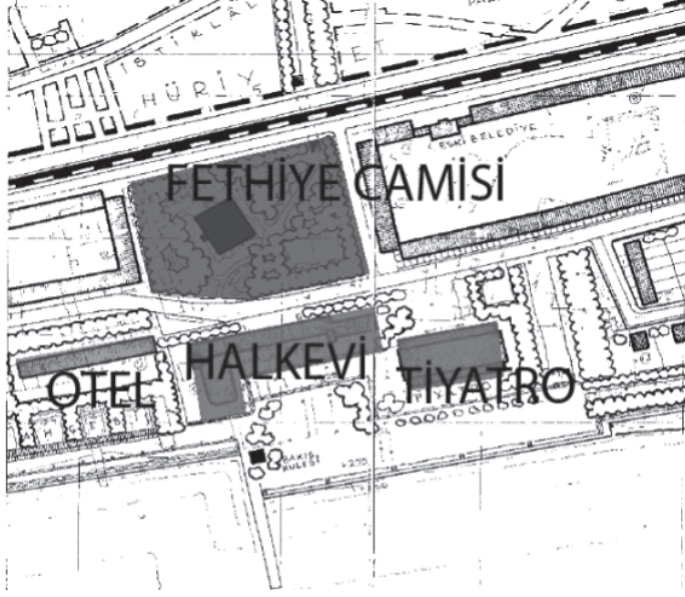

Şekil-2: Fevziye Parkı, 1914 (İzmit Belediyesi Arşivi)

1914 yılı imar planında (Şekil-2) Fevziye Parkı'nın olduğu bölüm; o tarihlerde kentin sosyal ve ticari hayatının en yoğun yaşandığı yerlerdendir. Alanın dört bir tarafı; mağaza ve dükkanlar, açık pazar sahası, kapalı çarşı, adalar çarşısı, evkaf dükkanları ve evkaf dairesi, zahireciler çarşısı ve kahvelerle çevrilidir. O yıllarda park olarak kullanılmadığı görülen alan, ticaret bölgesi olmasından dolayı kent merkezinin en yoğunluklu bölgesidir. Alanın en önemli simgesel yapılarından biri olan olan Fevziye Cami'nin rekonstrüksiyonunun³² inşa edildiğinin söylenmesine rağmen, 1914 yılı kent planında görünmemesi ilginç bir durumdur. Bunun yanında Balkı, Fevziye Cami'nin batı kısmında, caminin minaresinin kenarında etrafı çevrili küçük bir mezarlık olduğunu; demiryolu boyunu ve Çuhahane yolunu ulu çınarlarla bezeyen Selim Sırrı Paşa ve Vidinli Sırrı Paşa'nın buraya gömüldüğünü, ancak Öz'ün döneminde (1930-1950) buradan kaldırılarak Bağçeşme'deki Namazgah'a nakledildiğini söylemektedir.³³

³² 1884 yanan Fevziye Cami 1894 yılında tekrar inşa edilmiştir. (Kaya, *Tanzimattan Cumhuriyet'e*, s.)

³³ Şakir Balkı, *İzmit'te Zaman*, İstanbul: İzmit Rotary Kulübü, 1995, s. 58.

Şekil-3: Fevziye Parkı, Jansen 1938 (İzmit Belediyesi Arşivi)

1938 imar planında (Şekil-3) Fevziye Cami “Fethiye Cami” olarak adlandırılmaktadır. İncelenen kısım tamamen rekreasyon alanı olarak düzenlenmiş; Jansen çevresine otel, tiyatro, lokanta, halkevi ve idari merkez önerisi getirmiştir.³⁴ Bunun yanında, bölgenin doğu ve batı yanı ticaret alanı olarak kullanılmaya devam etmektedir. Halkevinin yapımından sonra ise bölge İzmitliler için önemli bir rekreasyon alanı haline gelmiştir. Bayar “Bir Zamanlar İzmit”³⁵ ve Yazıcı “İzmit’te Gençlik yıllarım”³⁶ kitaplarında Halkevi’nin özellikle restoran bölümünün kente olan etkisinden bahsetmektedirler. Bayar³⁷ 1940’lı yıllarda deniz kıyısındaki Halkevi binası inşaatının tamamlanıp hizmete açılmasından sonra, binanın restoran bölümünün İzmitliler’in “belediye lokantası” na alternatif olarak tercih edebilecekleri ikinci bir mekân olduğunu belirtmektedir. Yazıcı³⁸ ise Halkevi binasının denize bakan tarafındaki bahçesinin peyzaj düzenlenmesinin ve yolun karşısındaki çay bahçelerinin kente renk kattığını ve Halkevi binasının restoranında denize karşı yemek yemenin görkemli olduğunu ifade etmektedir. Yazılanlardan da anlaşıldığı gibi Halkevi ve rıhtımın inşa-

³⁴ Özden Senem Binici, İzmit’te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2012, ek-2.

³⁵ M. Hikmet Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, İstanbul: Kastaş Yayınevi.

³⁶ Merzuka Yazıcı, *İzmit’te Gençlik Yıllarım*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2007.

³⁷ Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, s. 223.

³⁸ Yazıcı, *İzmit’te Gençlik Yıllarım*, s. 75.

sı; Halkevi Parkı'nın aktifleşmesindeki etkenler olmuştur. Bu nedenle Fevziye Parkı daha geri planda kalmaktadır. Halkevi'yle birlikte rıhtımın inşa edilişi Halkevi ve deniz ilişkisini kurmuş ve bu kısmın sosyalleşmesini sağlamıştır. Bayar oluşan durumu şöyle tariflemektedir: "1940'lı yıllarda Halkevi yapılırken; ön tarafında bir de rıhtım inşa edilmiş ve hizmete açılmasıyla birlikte, her yaştan İzmitli için bir buluşma yeri haline almıştı. Genç kızlar ve hanımlar dahi burada, yalnız olarak rahatlıkla dolaşırlardır. Yeni rıhtım sayesinde halk denizden daha çok yararlanabiliyor ve onunla iç içe yaşıyordu."³⁹

Yazıcı ise⁴⁰ Halkevi Parkı'nın kentli tarafından yoğun olarak kullanıldığını ve özellikle resmi bayram kutlamalarında çocuk balolarının mekanı olduğunu belirtirken, park alanının düzenlemesini "son derece modern bir anlayış" ifadesiyle tasvirlemektedir. Fevziye Cami'nin Hürriyet Caddesi tarafı (kuzey cephe) ticaretin en yoğun görüldüğü kısımdır. Yazıcı,⁴¹ bir yandan kente canlılığın bu yönden verildiğini ve eski belediye binasının bugünkü yerinde Tekel depolarının ve sıra sıra dükkânların olduğunu belirtmektedir. Fakat ticari yoğunluk Fevziye Parkı'nı, kentlinin sosyalleşip boş zamanlarını geçireceği bir alan olmaktan çok, iş bulmak için bekledikleri bir boşluk haline getirmektedir. Yazıcı, bu çevreyi şöyle anlatmaktadır: "Türk Ticaret Bankası'nın beton, iki katlı binası bulunuyordu. Bu binanın arkasında Fevziye Cami ve müstemilatı ve caminin bahçesi devam ediyordu. Fevziye Cami'nin batı yanındaki köşesi yine bir yolla dik olarak Halkevi'ne ve denize doğru iniyordu. Genelde Fevziye Cami'nin bu köşesi, sabahları iş arayan, çalışmak isteyen kişilerle dolardı. Bu durum bir iki saat için geçerliydi. Çalışmak ve iş isteyenler burada birikir, muhtelif işlere pazarlık ederek, günlük ücret karşılığı çalışmak üzere giderlerdi."⁴²

Fakat 1944 yılı İzmit şehrinin imarının resmi başlangıç yılı olarak kabul edilmiş; şehrin en işlek ticari noktası olan bölge belediye tarafından istimlak edilerek yıkımı gerçekleştirilmiştir. Demiryolu'nda Nazmi Oğuz'un tuhafiyeye dükkânından Türk Ticaret Bankası yanına kadar olan yer tamamen yıkılmıştır. Türkyolu Matbaası ve Ortahan yıkılarak Demiryolu'ndan Halkevine Cadde açılmıştır. Böylece bu saha yeni inşaatların yapımına hazırlanmıştır. Caddenin Fevziye Camii'nin yan cephesine bakan dükkânların olduğu kısmının istimlak edilmesi istenmiştir.⁴³ Alanda, Türk Ticaret Bankası binasının harp sonuna kadar kalması kararlaştırılmıştır. Halkevi ile rıhtım arasında yapılacak olan büyük parka Milli Şef İnönü'nün at üzerinde bir heykelinin yapılması da alınan kararlar arasındadır.⁴⁴

³⁹ Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, s. 223.

⁴⁰ Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Çocukluğum*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2004, s. 180.

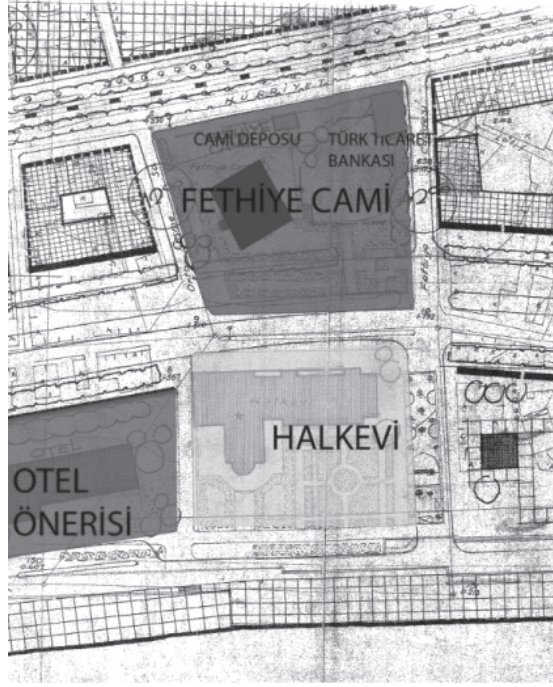
⁴¹ Yazıcı, *İzmit'te Gençlik Yıllarım*, s. 44.

⁴² Yazıcı, *İzmit'te Gençlik Yıllarım*, s. 76.

⁴³ Türkyolu Gazetesi, 1 Temmuz 1944.

⁴⁴ Türkyolu Gazetesi, 18 Eylül 1944.

Yazıcı, 1945'lerden sonra Fevziye Parkı ve çevresinin düzenlenmesini şu şekilde anlatmaktadır: "1948 yılında kum yığınlarının soluna Sümerbank Çeşmesi diye bilinen çeşme yapılmıştır. Bugün hala kullanılmaktadır. Arkadaki soldaki bina eski Türk Ticaret Bankası binası,⁴⁵ sağdaki beyaz renkli yapı ise, bugünkü Pamukbank şube binasıdır (2004). Sağdaki tek katlı bina ise merhum Demirci Ömer efendinin binasıdır. Türkyolu gazetesi 1950'li yıllarda oradaydı. Pamukbank'ın altında akasya ağaçlarının olduğu yerden eski bitpazarına, oradan da itfaiye meydanına geçilirdi. Matbaanın olduğu binalar ve diğerleri sonradan yıkıldı ve yerlerini bugüne kadar gelen yeni yapılar aldı."⁴⁶

Şekil-4: 8.5.1953 tarihli imar planının aslının üzerinden, 60'lı yıllarda belirli aralıklarla bazı sınırlarda değişiklik çalışmalarının yapıldığını gösteren plan (İzmit Belediyesi arşivi)

1953 tarihli Aru'nun planında (Şekil-4); sahilde önerilen belediye binası yeri ve halkevi arasına belediye oteli fikri getirilmiştir. Ayrıca sahil şeridi üzerinde, Halkevi-Yeni Cuma Cami civarında başka otel ve gazinolar tertiplenmiştir. Yine

⁴⁵ Yazıcı'nın "İzmit'te Çocukluğum" kitabında belirttiği üzere Türk Ticaret Bankası 1930'lı yılların başında inşa edilmiş ve 1933 yılında kutlanan Cumhuriyet'in 10. yılına yetiştirilmiştir. Kutlama şenliklerinde güzel bir ışıklandırma ile kutlama programının çok önemli bir bölümünü teşkil ettiğini söylemektedir.

⁴⁶ Yazıcı, *İzmit'te Çocukluğum*, s. 182.

sahil şeridi üzerinde şehir tiyatrosu ve kitaplığı düşünülmüştür.⁴⁷ Fakat planda geçen sosyal alanların deniz kısmında gerçekleştirilememesi neticesinde, ticari faaliyetler yoğunluğunu korumuş; istenilen rekreasyon bölgesi fikrine erişilememiş ve bu durum kamusal alanların kullanımını olumsuz yönde etkilemiştir. Jansen ve Aru planlarında önerilen rekreasyon alanı içinde yalnız Halkevi binasının ve gazinosunun hayata geçirilmesi, Fevziye Parkı'na nazaran Halkevi parkının daha aktif kullanılmasında etken bir durum olmuştur.

1959 yılında Aru'nun imar planında yapılan tadilat projesine göre Fevziye Camii etrafının tanzim edilmesi kararlaştırılmıştır.⁴⁸ Fakat 1960'lı yıllarda yenileme çalışmasının uygulandığına dair kesin bir bilgiye ulaşılamamaktadır. 1970 Polat Sökmen'in imar planını⁴⁹ incelediğimizde; Aru'nun peyzaj çalışmasından farklı bir yeşil alan yapılmasıyla birlikte, park alanının sınırlarında da değişiklik olduğu görülmektedir. Sökmen'in planında Cami'nin doğu cephesindeki alan yeşil alan olarak taranmamakta, fakat İzmit Belediyesi'nin 1980 sonrası düzenlenen revize planında yeşil alan olarak çözümlenmektedir.

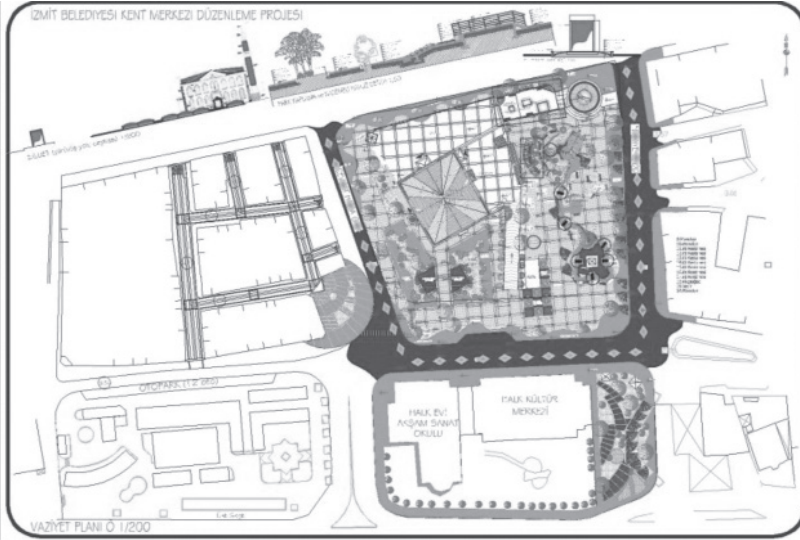
Şekil-5: 1972 yılında Polat Sökmen'in hazırladığı imar planı sonrası, 1980 yılı sonrası tasdikli revize plan (İzmit Belediyesi Arşivi)

⁴⁷ Aru, "İzmit Şehri İmar Planı", s. 215-216.

⁴⁸ Azim Gazetesi, 17 Kasım 1959.

⁴⁹ İzmit Analitik Etüdüleri, (1970), İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, Ankara.

Hem 1972 tarihli Sökmen'in hem de 1984 yılı revize planlarında (Şekil-5), incelenen park alanı dahilinde Türk Ticaret Bankası'nın ve arkasındaki cami müstemilatının mevcut olduğu ve alanın yaklaşık yarısı kadar bir bölümünün araç park yeri olarak bırakıldığı görülmektedir. Parselin doğu, batı ve kuzey cepheleri ticaret bölgesi olarak planlanmaya devam etmekteyken, 1983 yılında alanın kuzeyinde kalan Tekel deposu yıkılıp yerine Çarşı İşhanı inşa edilmiştir.⁵⁰ Binanın ticari yönden bölgeye canlılık katması beklenirken, içerisinde birçok dükkân boş kalmıştır.⁵¹ Aynı zamanda Jansen ve Aru'nun planlarında denizle ilişkisi olan, kentliler tarafından aktif şekilde vakit geçirilen ve bazı bayram merasimlerinin gerçekleştirildiği Halkevi Parkı; 1960'lardan sonra denizin doldurularak Ankara- İstanbul yolunun Halkevi binasının önünden geçirilmesiyle kesintiye uğramış, işlevini kaybetmiş; günlük buluşma, bekleme, ulaşım faaliyetleri Fevziye Parkı'na doğru kaymıştır. Yıllar sonra 2007'de Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, toplam on bin metrekarelik alanda bulunan ve yıllarca belediye otobüslerinin durağı olarak kullanılan Fevziye Camii Parkı'nı (Şekil-6), bir dinlenme merkezi haline getirmiştir. Park içinde, doğal dere görüntüsünde göl, su kemeri, oturma grupları, yürüyüş yolları ve kafe ve satış büfeleri bulunmaktadır.⁵²

Şekil-6: 2012 yılı İzmit Belediyesi Fevziye Parkı Düzenlemesi (İzmit Belediyesi Arşivi)

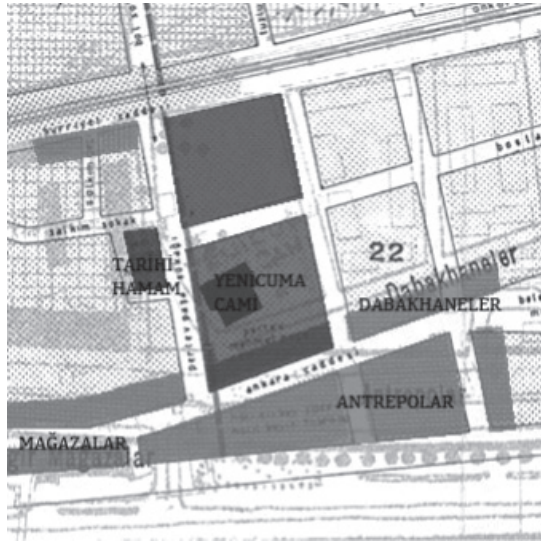
⁵⁰ Kocaeli Gazetesi, 31 Aralık 1983.

⁵¹ Kocaeli Gazetesi, 22 Mart 1987.

⁵² <http://www.kocaeli.bel.tr/icerik/fevziye-parki-17-agustos%C2%B4ta-aciliyor/36/4367.aspx> (Ziyaret tarihi: 27.03.2015)

2007 yılında Büyükşehir Belediyesi tarafından düzenlenen Fevziye Parkı, 2012 yılında İzmit Belediyesi tarafından küçük bir tadilatın geçirilmiş; 2013 yılında ise, 1923-1925 yılları arasında Türkiye'ye ve özellikle İzmit'e göç edenlerin anısına Mübadele (göç) Anıtı (180 x 100 cm ebatlarında çelik karkas üzerine siyah granit kaplama) yapılmıştır.⁵³ Günümüzde bu alanda; bir adet kafeterya, üç adet satış büfesi, su perdesi, yapay dere, 18 adet üstü kapalı pergole, bir adet mübadele anıtı, yürüyüş yolu ve yeşil alan bulunmaktadır. Parkın zemini yedi bin metrekare pres tuğla ile kaplanmıştır. 79 adet aydınlatma direğinin dikildiği Fevziye Parkı, akşamları kent merkezinin silüetinde belirgin bir iz haline gelmiştir.⁵⁴

İzmit Yenicuma (Cami) Parkı

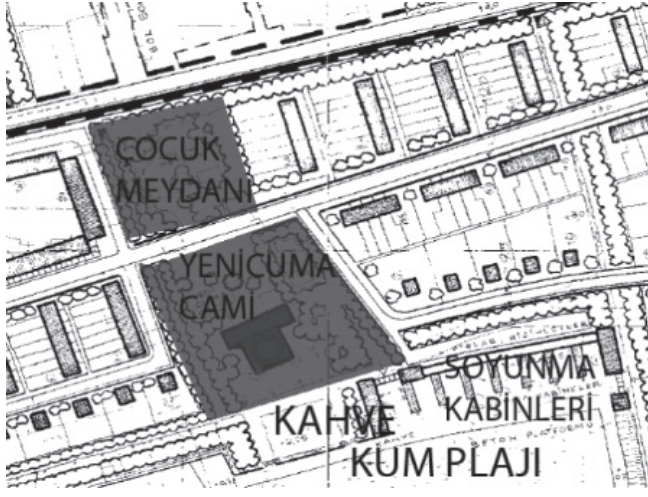

Şekil-7: 1914, Yeni Cuma Parkı (İzmit Belediyesi Arşivi)

1914 yılı imar planında (Şekil-7) Yeni Cuma parkının bulunduğu alan tanımlanmamakta, yalnızca Mimar Sinan'ın eseri Pertev Paşa Cami (Yeni Cuma) ve hamamı belirtilmektedir. Caminin denize bakan yol cephesi, Ankara Caddesi'nin karşılıklı iki tarafı birinci ticaret bölgesi olarak gösterilmekte ve taralı bölgede tabakhaneler, antrepolar ve kagir mağazalar bulunmaktadır. Jansen'in imar planından önce cami ve park parseli bir caddeyle ayrılmıştır. İnsan yoğunluğunun az olduğu bölgede park düzenlemesi yapılmamıştır.

⁵³ <http://www.haberler.com>, 23 Ocak 2013. (Ziyaret tarihi:27.03.2015)

⁵⁴ <http://kocaeli.bel.tr/icerik/fevziye-parki%60nda-calismalar-hizlandi/36/5243.aspx> (Ziyaret tarihi: 27.03.2015)

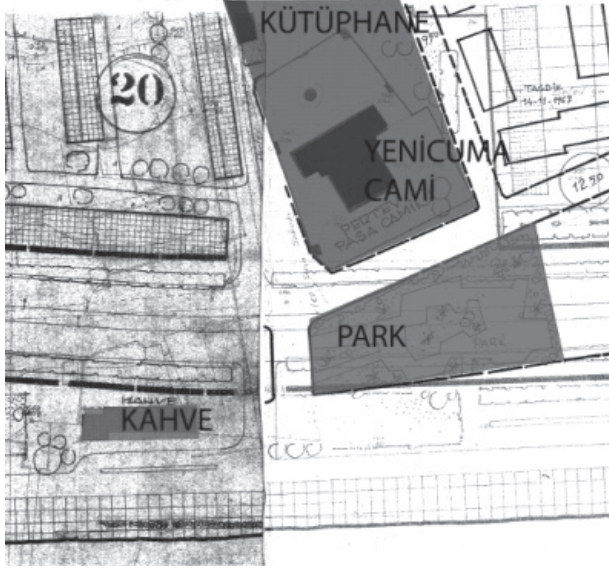
Şekil-8: Yeni Cuma Parkı, (İzmit Belediyesi Arşivi)

1938 tarihli Jansen'in planında (Şekil-8) Yeni Cuma parkı Çocuk Meydanı olarak düzenlenmiş, Yeni Cuma Cami'nin bahçesi ve bu meydan bir cadde ile birbirinden ayrılmıştır. Caminin Ankara Caddesi tarafı bir platformla kum plajına bağlanmış ve platformun sol tarafında kum plajının soyunma kabinleri, kahvehaneler yerleştirilmiştir. İncelenen bölgenin doğu ve batı kısımları konut ve yeşil alan olarak önerilmektedir.⁵⁵ Bölge yakından incelendiğinde cami ve park parselinin kuzey cephesinin karşı parselinde çocuk meydanı tasarlanması dikkati çekmektedir. Jansen'in burada park, yeşil alan ve meydan düşüncesiyle, Yeni Cuma Cami çevresinde planladığı konut bölgesiyle artırdığı insan yoğunluğuna kamusal açık alan yaratma isteği baskın bir şekilde görülmektedir. Fakat çocuklara yönelik donatı elemanlarıyla düzenlenmesini istediği Çocuk Meydanı'nın uygulaması gerçekleşmemiştir. Yazıcı,⁵⁶ 1941 yılındaki Yeni Cuma Cami ve çevresinin tamamen boş ve bostanlık oluştundan ve bostan işletmeciliğinin şehrin ihtiyacını karşılama açısından son derece güzel ve verimli bir uğraş olduğundan bahsetmektedir. Ancak Caminin çevresi için yeşil alan düzenlemesi ve önünün denizle ilişkilendirilmesi çalışması ise Jansen tarafından hemen hayata geçirilememiştir. Ayrıca, 1940'lı yıllarda insan yoğunluğunun bostanlar sebebiyle artırılmamış olduğu da gözükmektedir. Yazıcı,⁵⁷ 1949 yılı Cami ve çevresinden bahsederken alanı "bakir" ve Ankara Caddesi'ni ise "dar ve toprak" olarak nitelendirmektedir.

⁵⁵ Özden Senem Binici, İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2012, ek-2.

⁵⁶ Yazıcı, *İzmit'te Çocukluğum*, s. 178.

⁵⁷ *ibid*, s. 185.

Şekil-9: 8.5.1953 tarihli imar planının aslının üzerinden, 60'lı yıllarda yapılan revize planı (İzmit Belediyesi Arşivi)⁵⁸

1953 tarihli Aru'nun planında Yeni Cuma Parkı (Şekil-9) ; kentin kamusal alanı olarak, köşesinde birkaç ağaç gösterimiyle de yeşil alan olarak planlanmak istendiğine dair ipuçları vermektedir. Parkın bulunduğu alan, Aru'nun ticaret bölgesi olarak tanımladığı sınırların içinde bulunmaktadır. Caminin önünden geçen Ankara Caddesi genişletilerek İstanbul-Ankara yolunun geçirilmesi planlanmış, yolun deniz tarafında kalan kısmı ise rekreasyon alanı olarak düzenlenmiştir. Poyraz 1950'li yılların başındaki İzmit'ten bahsederken parkın devamı olan Karabaş Mahallesinin karmaşık bir orman görüntüsünde bataklık olduğunu; yürüyüşlerinin Yeni Cuma Cami'nin geçidinde bittiğini söylemiştir.⁵⁹ Fakat Büyükşehir Belediyesi'nin Cemal Turgay'ın kitabındaki⁶⁰ 1958 yılındaki fotoğrafa bakıldığında cami bahçesinde park düzenlenmesinin yapıldığı görülebilmektedir.

Yeni Cuma Cami ve çevresinin 1958 yılından sonra düzenlenen park ve yakın çevresinin bahsedilen karmaşık orman görüntüsünden kurtulduğu anlaşılmaktadır. 1959 yılında Seka Postası'nda çıkan bir haber de oluşun durumu doğrular niteliktedir. Habere göre; Yeni Cuma Cami'nin çevre duvarı ve şadırvanının restore edilmesi ve minare ile binada bazı tamiratların yaptırıl-

⁵⁸ Yukarıdaki bölge üzerinde kesikli koyu çizgi ile çizilen alanlar, 14.11.1967 yılında revizesi tasdik olunan sınırları göstermektedir.

⁵⁹ Savaş Poyraz, *Eski Dostlar*, Kocaeli: İzmit Rotary Klübü, 1999, s. 130.

⁶⁰ Cemal Turgay, *Ben İzmit İşte Suretim: Fotoğraflarla Bir Kentin Hikayesi*, İstanbul: Tüpraş, 2007.

ması işi ihale edilmiştir. Yeni Cuma Cami önünün önceden park yapıldığı ve bu yeni düzenlemelerle cami ve çevresinin çok güzelleşeceği söylenmiştir.⁶¹ Diğer bir yandan Aru'nun planında bölgenin batı kenarı ticaret, doğu kenarı konut bölgesinde kalmış; çift yönlü çalışma durumu parkın, kent merkezi ve kent meydanı gibi işlev görmesini sağlamıştır. 60'lı yıllarda yapılan revize çalışması da bu yönde bir avantajın göstergesi olmakta ve bölgede kamusal alan çeperlerinin genişletilerek caminin deniz cephesinde bir park alanı tasarlanmak istendiğini anlatmaktadır. 1993 yılında tasarlanan parka Uğur Mumcu'nun öldürülmesiyle onu anmak üzere, Uğur Mumcu Parkı adı verilmiştir.

Şekil-10: 1972 yılında Polat Sökmen'in hazırladığı imar planı sonrası, 1984 yılı tasdikli revize plan (İzmit Belediyesi Arşivi)

1972 tarihli Sökmen'in planında (Şekil-10) 1972 yılında inşa edilen Hükümet Konağı binasıyla, bölgeyi idari olarak da tanımlamak mümkün olmuştur. Yeni Cuma parkı ve deniz cephesindeki parka (bugünkü Uğur Mumcu Parkı) giriş kısmında yapılan hükümet konağı meydanının eklenmesiyle, alandaki kamusal boşluk daha fazla genişlemiştir. Bunun yanında Sökmen tarafından park alanına eklenen çocuk kütüphanesi fikri gerçekleştirilememiştir. 1994 yılına gelindiğinde Yeni Cuma Parkının kuzeyinde, yanan Tekel Binası'nın

⁶¹ Mehmet Sarıoğlu, *Seka Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2013, s. 183.

harabe halinde kalan kalıntıları ortadan kaldırılarak yeşil alan ve park haline getirilmesi planlanmıştır.⁶² İlerleyen günlerde planlanan şekilde tasarlanan alan, arkasında bulunan belediye binasının önünü açmakla birlikte günümüzde park olarak kullanılmaya devam etmektedir. Batı yönünde Yeni Cuma külliyesine ait hamam kalıntısına ait küçük park düzenlemesiyle (bugünkü Sabri Yalım Parkı) birlikte Yeni Cuma Parkı'nın üç tarafının kamusal alanla çevrelendiği görülmektedir. Sonuç olarak; buranın ticari, konut ve idari bölgenin kesişim noktası haline gelmesi, kentin merkezi olduğunu kanıtlar niteliktedir. Planla ilgili bir detay da; alandaki (ilk kez Aru'nun 1960'larda revize edilen planında görülen bina) kütüphane binasının günümüzde Kuran Kursu olarak kullanılmasıdır.

İzmit Çocuk (Cumhuriyet) Parkı

Şekil-11: Çocuk Parkı (İzmit Belediyesi Arşivi)

1914 yılı imar planında (Şekil-11) Çocuk parkının bulunduğu parselin mezarlık olduğu görülmektedir. Bu mezarlığın doğu kısmına denk gelen parselde (bugün İzmit Lisesi'nin bulunduğu alanda) de mezarlık bulunmakta ve buraya lise önerisi getirilmektedir. Karşı çaprazında bugün Gazi Lisesi'nin olduğu bölümde ise, o günkü adıyla "Akçakoca mektebi" bulunmaktadır. Karşı parseli ise İstanbul Caddesi (bugünkü İnönü Caddesi) boyunca 3. Ticaret bölgesi olarak taranmakta ve burada çarşı-hanlar ve köylü pazarı konumlanmaktadır.

⁶² Kocaeli Gazetesi, 9 Mart 1994.

Şekil-12: Çocuk parkı (İzmit Belediyesi Arşivi)

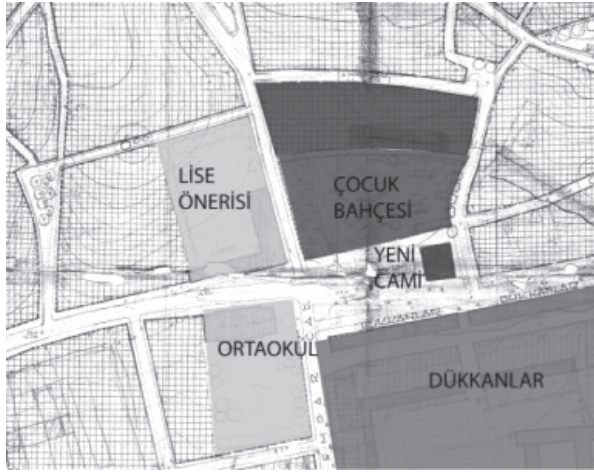
1938’de Jansen’in alanı (Şekil-12) “Gençlik Parkı” olarak adlandırdığı ve ona yönelik bir tasarım yaptığı görülmektedir. Proje kapsamında tenis kortu düzenlemiş, süs havuzu etrafında yeşil alan çalışmasıyla oturma alanları kurgulamış ve çocuk oyun bölümünü alanın küçük bir yerinde sınırlandırmıştır. Jansen’in gençlere yönelik bir alan tasarlama fikrinin çevresinde mevcut bir lise binası bulunması ve parkın batı kısmında bulunan yere bir lise önerisi getirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim bu düşünce Bayar’ın kitabında söyledikleriyle örtüşmektedir. Bayar,⁶³ parkın İzmit Lisesi’nin inşasından sonra özellikle burada okuyan öğrencilerin uğrak yeri olduğunu söylemektedir. Jansen’in park alanının karşı parselindeki sebze hali düzenlemesinin içinde çocuk sarayı önerisi ise ilginç bir detay olmakla birlikte hayata geçirilmemiştir.

Bayar⁶⁴ 40’lı yıllarda her yaşta insanın sıklıkla yararlandığı üç büyük parktan bahsetmektedir. Bunlardan biri olan Çocuk Parkı’nı, 1930-1940’lı yıllarda çok sayıda İzmitli’nin dinlenmek, günün yorgunluk ve stresinden kurtulup rahatlamak için tercih ettikleri bir mekan olarak anlatmaktadır. Buraya gelenlerin parkın batısındaki çamlık alanda, tüm park sahasına yaygın bir şekilde dağılmış bulunan çiçekli ağaçların altında veya ortasındaki büyük süs havuzu etrafındaki banklarda oturduklarını; büyük çoğunluğun da rengârenk çiçekler arasında oluşturulan yollarda dolaştığını söylemektedir.

⁶³ Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, s. 45

⁶⁴ Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, s. 45.

Bununla birlikte Poyraz, 1950'li yılların başındaki Çocuk Parkı'ndan bahsederken İzmit Lisesi'nde okuyan öğrencilerin senenin son derslerini burada yaptıklarını söylemektedir.⁶⁵ Çocuk Parkının varlığının yanında bölgede o yıllarda önemli bir kamusal alanın daha olduğu bilinmektedir. Bayar,⁶⁶ 1949 yılında park alanının yanında (bugünkü İzmit Lisesinin parseli) bulunan alana "Bayram Yeri" dediğinden ve dini bayramlarda çocuklar için eğlence alanlarının kurulduğundan bahsetmektedir. Fakat bu yer 1949 yılı sonuna gelindiğinde üzerine yaptırılan İzmit Lisesi binası nedeniyle yok olmuştur. Bayar, bayram yerini şu şekilde tasvirlemektedir: "O yıllarda İzmit'in bayram yeri, Ortaokul karşısındaki boş arsa idi. Güneyde okula bakan taraftaki giriş kısmı, doğu ve kuzey kenarlarına kıyasla daha dar olan "L" harfi şeklinde oldukça büyük bir alandı. Giriş kısmı ile park tarafındaki kenarı yola bitişikti. Arkası boydan boya yüksek bir duvarla çevrilmişti. Batı yanında, gerisindeki boş bir bahçeden; önde, giriş tarafında ise; bir ev ile bahçesinden, pek yüksek olmayan duvarlarla ayrılmıştı. Bayramdan bir süre önce burada salıncaklar kurular. İlk günü sabah erkenden de bayram yeri, tüm tesis ve olanaklarıyla çocuklara hizmet vermeye hazır bir hale getirilmiş olurdu."⁶⁷ Bayram günleri Bayram Yeri'nin önünde bekleyen faytonlarla İnönü Caddesi boyunca Akçakoca İlkokulu'na kadar çocukların faytonla gezindiğinden bahsetmektedir.⁶⁸ Sonuç olarak dini bayram zamanları Çocuk Parkı ve Bayram Yeri'yle birlikte bölgenin yoğunlaştığı anlaşılmaktadır.

Şekil-13: 8.5.1953 tarihli Aru'nun imar planının aslının üzerinden, 60'lı yıllarda yapılan yeniden düzenleme (İzmit Belediyesi Arşivi)

⁶⁵ Poyraz, *Eski Dostlar*, s. 130.

⁶⁶ Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, s. 45.

⁶⁷ *ibid*, s. 270.

⁶⁸ *ibid*, s. 273.

Aru'nun planında (Şekil-13), Jansen'in planındaki gibi özel bir Çocuk Parkı düzenlemesi görülmemektedir. Önceki yıllarda önerilen lise binasının gerçekleştirilmesi nedeniyle buraya park veya meydan düzenlemesi yerine, küçük bir bölümüne okul alanının devamı niteliğinde ve binaya hizmet etme amaçlı bir yeşil alan çalışması yapıldığı düşünülmektedir. Fakat 1960'lı yıllarda bu parsel yeniden düzenlenip büyütülerek "Çocuk Bahçesi" olarak adlandırılmış ve karşı çaprazında bulunan Gazi Ortaokulu ve karşısındaki hal binaları mevcudiyetini korumuştur. Yapılan düzenlemede Aru'nun planından farklı olarak Çocuk parkının genişletildiği, kum havuzlarının ve kotlandırılmaların tasarlanıp üzerinde düşünülen bir alan haline geldiği görülmektedir. Bununla birlikte parkın güneydoğu köşesinde bulunan cami, Jansen'in planında kaldırılmasına rağmen, Aru'nun planında varlığını korumakta ve revize planda da konumlanmaya devam etmektedir. Aru'nun burada bulunan caminin mevcudiyetini korumasından çıkan sonuç; Osmanlı kent merkezi örneklerindeki cami üzerinden kurgulanan bir kamusal alan fikrini, Fevziye ve Yeni Cuma camileri etrafında düzenlenen parkları da referans olarak devam ettirmek olduğu düşünülmektedir. Fakat daha sonra gerçekleşen Sökmen'in planına ve bugüne baktığımızda bu caminin yerinde olmadığı görülmektedir.

Bayar ilerleyen yıllarda çocuk parkının yazlık sinemaya dönüştürüldüğünü ve sonrasında oldukça büyük bir bölümü İnönü Caddesi üzerinde oluşturulan meydana katılınca, İzmitliler için önceden var olan cazibesini fazlasıyla yitirdiğini söylemektedir.⁶⁹ 1950'lerden sonra ise Atatürk Anıtı ve çevresinin artan nüfustan dolayı törenler için yetersiz kalmasıyla, Cumhuriyet Parkı önündeki alan resmi bayramların kutlandığı bir meydan haline gelmiştir.⁷⁰

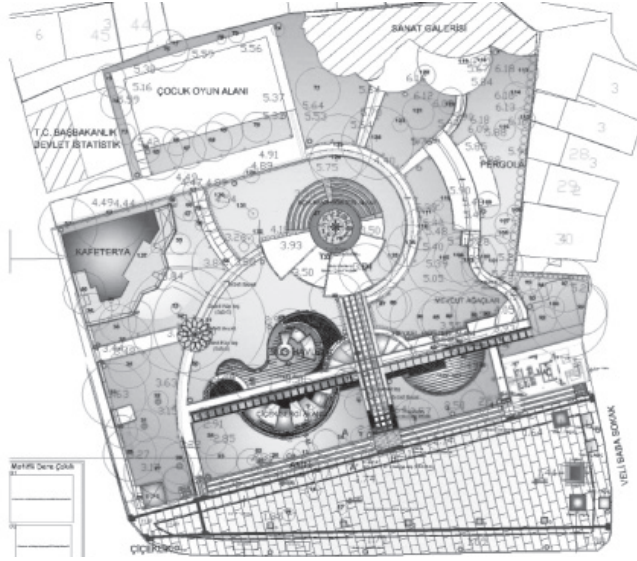
Şekil-14: 1972 yılında Polat Sökmen'in hazırladığı imar planı sonrası, 1984 yılı tasdikli revize plan (İzmit Belediyesi Arşivi)

⁶⁹ *ibid*, s. 45.

⁷⁰ *ibid*, s. 250.

1973 tarihli Sökmen'in imar planında (Şekil-14) ; proje alanında kuzey yönüne belediye kreşi eklendiği ve park sınırlarının Aru revize planına göre değiştiği görülebilmektedir. Cami yapısının kaldırıldığı caddeye komşu olan güney cephesinde ise araç park yeri düzenlemesi yapılmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda çocuk parkı düşüncesiyle bütünleştirilmeye çalışılan kreş fikri hayata geçirilememiştir. Ayrılan park yeri günümüzde şehir içi otobüslerinin durak noktası haline gelmiştir.

Yapılan işlev değişikliklerinin doğrultusunda tespitte bulunulacak olursa; 1947 yılında İzmit Lisesi'nin inşa edilmesinden sonra çocuklara ait bayram yerinin ortadan kalkmasıyla, incelenmekte olan parselin bu görevi üstleneceği düşünülerek Çocuk Parkı denildiği düşünülmektedir. Diğer bir yandan 1950'li yıllardan sonra resmi bayram kutlamalarının burada yapılmaya başlaması sebebiyle "Cumhuriyet Parkı" da dendiği görülmektedir.

Şekil-15: 2012 yılı İzmit Belediyesi Cumhuriyet Parkı Düzenlemesi (İzmit Belediyesi Arşivi)

2012 yılına kadar bu park çocuk parkı olmasına rağmen çocukların ve ailelerin kullanamadığı atıl bir yere dönüşmüştür. 2012 yılında İzmit Belediyesi tarafından park (Şekil-15) büyük bir düzenlemeyle yeniden hayat bulmuştur. Çıkan bir habere⁷¹ göre Çocuk Parkı'na 1990'lardan bu yana el sürülmeyerek, burayla ilgili bir çalışma yapılmadığı belirtilmiştir. Arsanın köşelerindeki büfe ve tuvaletler dahil olmak üzere ön kısımdaki sert zemin ve tüm yeşil

⁷¹ Özgür Kocaeli Gazetesi, 20 Eylül 2010.

alanlarla birlikte tüm alan yenilenmiştir. Yeni proje kapsamında kafeterya, su havuzu, açık hava gösteri alanı, çiçek sergi alanı, sanat galerisi ve çocuk oyun alanı bulunmaktadır.

Sonuçlar ve Öneriler

Genel itibariyle bellek ve yer ikilisinde; hem mevcut dönemlerin kamu erkinin kamusal alanlara kendi söylemlerini yansıtması hem de kolektif hafızanın belirli bir form dahilinde üretilmesi söz konusudur. Bu ilişkinin sonucunda, belirli bir zaman sonrasında, çok kimlikli mekânlara dönüşen ve bir tür *heterotopya*⁷² haline gelen mekânları anlayabilmek ve kente kazandırabilmek için tarihsel bir okuma yapmak gerekmektedir. İzmit kenti dahilinde yapılan okumaların sonucunda da zaman içerisinde kendi doğal seyrinde veya bilinçli bir şekilde kamusal alanların fonksiyon değişikliklerine uğradığı gözlemlenmiştir.

Fevziye Parkı'nın mezarlık geçmişinden sonra kentin ticari merkezi olduğu dönemde iş arama- bulma noktasyken, bölgenin idari merkez yapılması kararı; Halkevi'nin inşasından sonra önemli bir rekreasyon alanına dönüşmesi nüfus yoğunluğu ve kullanım çeşitliliğinde büyük değişikliklere neden olmuştur. Halkevi binasının deniz cephesinde bulunan park; bayram, resmi ve özel kutlamalarda aktif olarak kullanıldığı dönemde deniz kenarındaki gezinti yerlerinin merkeziyken, D-100 karayolunun deniz kısmından geçirilmesiyle alan aynı hizadaki diğer binalar gibi ortadan kalkmıştır. Yolun diğer kısmında kalan deniz kent merkezinden koparılmış ve bu nedenle Fevziye Cami avlusu toplanma alanı olarak bölgenin odak noktası haline gelmiştir. Buradan çıkan sonuçla Fevziye Parkının, ticari komşularından dolayı kamusal alan olarak pasif kaldığı gözlenirse de anayolun gelmesiyle bekleme, buluşma, ulaşım için tercih sebebi olmuştur. Fevziye parkı geçmişten günümüze kadar kamusal boşluk şeklinde işlevlendirilmiş olsa da, alana 2007 yılına kadar "rekreasyon alanı olarak düzenlenen bir park kurgusu" kazandırılmamıştır. Bu süreci kolektif bellek açısından değerlendirecek olursak Halkevi alanının anı kitaplarında rıhtımla birlikte buluşma yeri halini alması, kadınların deniz kenarında rahatlıkla dolaşabilmesi, denizin kullanılabilir hale gelmesi İzmit için büyük bir ilerleme olarak nitelendirilmiştir. Halkevi Parkı'nın kentli tarafından kullanılabilmesi, çocuk balolarının ve resmi bayramların yeni yapılan düzenlemeyle kutlanabilmesi *son derece modern bir anlayış* olarak

⁷² Foucault'ya göre biriktirilmiş zaman heterotopyalarında geçmiş, düzenlenmiş görüntülerin sergilendiği temsile indirgenerek bir mekanda tüm zamanları, tüm dönemleri ve formları barındırmaktadır. Bu tür yapılarda, bir tek mekânın içinde birçok zaman ve mekânın birden barınması söz konusudur. (Foucault, M., Architecture /Mouvement/ Continuité, October 1984, "Des Espace Autres"ten Mart 1967'de Jay Miskowicz tarafından çevrilmiştir.)

tanımlanmıştır. Bir yandan ilerleme ve modernlik olarak hafızalara kazınan Halkevi Parkı mevcutken, diğer yandan eski mezarlık alanı olan ve her dönem imar planlarında yeşil alan olarak belirtilen fakat uzun bir süre iş bulma yeri fonksiyonuyla hatırlanılan ve otobüs durağı olarak kullanılan Fevziye ve çevresi bulunmaktadır. Ayrıca dönemin bellek analizlerinde halk tarafından istenilen ve imar planlarında tasarlanan durum denizle içiçe olmakken, uygulanan durum bambaşka olmuştur. Bugünün sonucu olarak: o alanla ilgili tariflenen ilerleme ve modernleşme bugün nerede durmaktadır? Deniz ve kent ilişkisiyle kurgulanan yemek yeme ve gezinti yerleri, kadınların alanda rahatlıkla sosyalleşebilmesi, balolar ve resmi tören uygulamalarıyla gelen toplanma ve buluşma sonrası "yol"la gelen kopma ve kaymayla, bu bölgede uzun bir süre buluşma ve toplanmanın anlamı "otobüs bekleme durağı" olmaktan öteye gidememiştir. Bu durumda denizden uzaklaşarak buluşma ve toplanmanın değeri eksilirken modern tanımı farklılaşmış mıdır? Ve cami etrafında kurgulanan toplanma ve buluşma kamusal alana neler katmış veya onun sınırlarından neleri daraltmıştır? sorgulanmalıdır. Halbwachs'tan çıkarımlanan toplu bellek analizi sonucunda; toplanma mevzusu, toplumca büyük bir çıkar merkezi haline getirilemediğinden ve anılarda belirtildiği gibi dönemin şartları neticesinde geniş kitlenin sosyalleşmesine olanak sağlamadığından zor hatırlanmakta veya unutulmaktadır. Bu nedenle Boyer'ın belirttiği geçmiş, gelecek ve bugünün bağlanabilirliği noktası; belirtilen bu alanda mümkün görünmemekte, hatta geçmişin *modern ve ilerleme* anlayışından farklı bir yere gidildiği düşünülmektedir.

Yeni Cuma Cami ve çevresinin bostanlık alanının, kent merkezinin doğuya kaymasıyla genişleyen çeperi dahilinde büyük bir kamusal boşluğa dönüşmesi uzun bir sürece denk gelmektedir. Caminin denize bakan yüzünün imar planlarıyla rekreasyon alanına dönüştürülmesi, Hükümet Konağı'nın inşasıyla giriş kısmının önünde bir meydan kurgulanması, Tekel binasının yanmasıyla bu alanın park olması ve Yeni Cuma Cami hamamının kalıntısı boyunca küçük bir park ve kafelerin sıralanması, Yeni Cuma Parkı'nın üç tarafının açık kamusal alanlarla çevrilmesini sağlamıştır. Fakat bu bölgenin birbirleriyle bağlantılarının kurulamaması, kentin odak noktası olarak genişçe bir meydana dönüşmemesinin ve bütünlük sağlayamamasının sebebi; bu kamusal boşluklar arasında caddeler olması ve buralarda yoğun araç trafiğinin bulunmasıdır. Bunun yanında Halkevi bölgesiyle benzer durumda olan alanın deniz cephesi; D-100 ve dolgu çalışmalarıyla elden gitmiş ve bunun da ötesinde güneyine Pertev Paşa'nın silüetine zarar veren ve bu alanı kısıtlayan büyük bir köprü yapılmıştır. Tüm bu engeller kolektif belleğin alanlarını parçalar nitelikte olmakta ve izlerin belirli bir düzende takip edilememesi hafızayı yıkıma uğratmaktadır. Yeni Cuma Parkı'nın Uğur Mumcu Parkı, Valilik Binası meydanı ve Sabri Yalın Parkı'yla ilişkisinin kurulabilmesiyle oluşan büyük açıklıkla; bu heterojen alanın yoğun insan popülasyonunu düzenleyerek kent merkezi izinin belirgin yani etkin hale getirilmesi ve kent belleğinin

canlandırılmasına olanak tanımaktadır. Sonuç olarak; buradaki dini ve kamusal toplanma alanının yanında belirli bir dönem ideolojisinin temsil edildiği parkların içiçe geçmesi, kendi dönemlerinin güçlü bir zihin okumasına fırsat verecektir. Bu sayede Nora'nın *hafıza mekanları* deneyimlenerek, tarihi mekanlardan veya yapılardan farklı bir kurgu yaşanmış olacaktır.

Çocuk Parkı (Cumhuriyet Parkı) ise mezarlık, bayram yeri yanı, resmi tören alanı, ailelerin gezinti yeri ve uzun bir süre otobüs durağı arkası olarak atıl kalmasının ardından, belediye tarafından düzenlenip güvenli bir alan haline getirilmiştir. Yine anı kitaplarında Çocuk Parkı için belirtilen *önemli kamusal alan* ifadesi bugünde geçerliliğini korumuş fakat içeriğini değiştirmiştir. Ailelerin ve gençlerin çokça zamanlarını geçirdikleri park alanı bugün kısa süreli toplanma ve bekleme alanı olan "otobüs durağı" adıyla bilinmekte ve kullanılmaktadır. Görüldüğü gibi bundan 50 yıl öncesine kadar havuz kenarında, ağaçların altında oturup sohbet etmek gençlerin ve ailelerin kamusal alan içeriği için yeterliyken, bugünkü ihtiyaçları karşılamamaktadır. Kent içinde böyle merkezi bir yeri yıllarca atıl bırakmak ise bu yerin belleklerden silinmesine fırsat tanımaktadır. Bu nedenle günümüzde yapılan düzenlemeler uzun bir boşluk sürecinden sonra kentlinin dikkatini çekememektedir. Fakat yeni doğan her ihtiyaç dahilinde yeniden bir üretim yerine, en azından yerin belleğiyle ilişkili bir kurguyla hayatına devam etmesi, bu alan için şanslı bir durum gibi görünmektedir. Alanın mezarlık geçmişinin silinme sebebinin ona dair yerinde bir iz kalmamasından kaynaklanması, bunun en iyi kanıtı gibi görünmektedir. Sonuç itibarıyla en azından bu tür okumalarla Huyssen'in *yaşamak ile anımsamak arasında oluşan yarığının* içerisinden yine O'nun tanımıyla *güçlü bir uyarıcı* sayesinde, yerin değerini bilmek ve kente kazandırabilmek olası bir durum olmaktadır.

Fevziye ve Cumhuriyet Parkları belediye çalışmaları sonrası gün yüzüne çıkarılmış fakat birkaç tadilat geçiren Yeni Cuma Parkı'yla karşılaştırıldığında bu alanın kullanım yoğunluğundan daha öteye gidemediği görülmüştür. Bu düzenlemelerin park sınırları içinde kalmaları, kafe, mağaza, yürüyüş yolları gibi gündelik hayat ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemelere entegre olamamaları yani kent içine dahil edilememeleri sebebiyle kullanım yoğunluklarında değişiklik gözlenememiştir. Kamusal alanların kent içinde dikkat çeken bölgeler olamamasının altında mimari planlama aksaklıklarının dışında toplumsal sebeplerin de olduğu düşünülmektedir. Küreselleşme sürecinde kentlere giren yeni tüketim olgusu, alışveriş merkezlerini kente dahil etmiş ve meydan kültürünü edinememiş bir toplum bilincinden, diğer açık kamusal alan olan parkları da kolaylıkla çıkarabilmiştir. Günümüzde birey, toplanma eylemi için kamusal alanlara alternatif olan bu merkezleri, birincil seçenek olarak tercih etmektedir. Genel olarak küreselleşme kavramı, ekonomiden toplumsal yaşama kadar yaşamın her alanındaki değişimi anlatmak üzere tanımlanabilmek-

tedir. Şehir plancısı Kiper'e⁷³ göre küreselleşme kapitalizmin başta ekonomik olmak üzere ideolojik, yönetsel ve kültürel bağlamda dünyayı kuşatması anlamını da taşımakta ve küreselleşmenin en belirgin etkileri kentler ve kentliler üzerinde hissedilmektedir. Oluşturulan yeni sistem ile kentlerimiz de ekonomileri, yaşam tarzları ve insanları ile tek tip içine sokulmaya çalışılmakta, bir diğer söyleyişle günümüzün tüketim kültürü anlayışından kentsel mekanlar da nasibini almakta ve barınma, dinlenme, eğlenme ve çalışma mekanları da tüketim ile bağdaştırılmaktadır. Böyle bir dünya düzenini Huyssen'in "Alacakaranlık Anıları"⁷⁴ adlı kitabı üzerinden tariflersek, her geçen gün daha çok miktarda, daha çok eskিয়েcek nesnelere ve yaşam tarzları üretilerek, bu sayede oluşan imge çokluğunun bellek yitimini yarattığını söylemek doğru olacaktır. Diğer bir taraftan da Huyssen bellek yitiminin yayılmasının karşısına, amansız bir bellek ve geçmiş hayranlığını yerleştirerek, bu durumu "bellek gereksinimi ile hızlı unutmaya tempolu arasında bocalayan bir olgu durumu" olarak nitelendirmektedir. Böylelikle alışveriş merkezi gibi tüketim yani hızlı unutmaya tempolu merkezlerin karşısında park, meydan, yeşil alan gibi kentin belleğini, kolektif belleği destekleyen açık kamusal alanlar durmaktadır. Sonuç olarak kolektif bellekle ilgili ortaya konan görüşler üzerinden yola çıkılarak, toplumsal hafızanın kentlerin içinde altı çizilerek şekillenebilmesinde etkili olan fiziksel çevrenin, "doğru" bir mimarlık ilişkisiyle kente dahil edilmesi bu karşı duruş önermesinde esas alınan öncül olacaktır.

Kaynakça

- Afife Batur, *1925-1950 Döneminde Türkiye Mimarlığı, 75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998.
- Ahenk Yılmaz, "Cumhuriyet'ten Gündoğdu'ya: Yerin Belleği ve Değişen Protesto Pratikleri", *Dosya* 33, No: 1, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 2014.
- Ahmet Özbilen, *Kamusal Alanların Oluşturduğu Arayüzlerin, Fiziksel ve Kavramsal Niteliklerine Göre Berlin - Alexanderplatz Örneğinde İrdelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, YTÜ, 2012.
- Andreas Huyssen, *Alacakaranlık Anıları: Bellek Yitimi Kültüründe Zamanı Belirlemek*, Çev. Kemal Atakay, İstanbul: Metis Yayınları, 1999.
- Anonim, *1967 Kocaeli İl Yıllığı*, İstanbul, 1970.
- Avni Öztüre, *Nicomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*, İstanbul: Avni Öztüre Yayınları, 1981.
- Cemal Turgay, *Ben İzmit İşte Suretim: Fotoğraflarla Bir Kentin Hikayesi*, İstanbul: Tüpraş, 2007.
- Henri Bergson, *Madde ve Bellek*, Ankara: Dost Kitabevi, 2007.
- Henri Lefebvre, *Mekânın Üretimi*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Sel Yayıncılık, 2014.

⁷³ Perihan Kiper, "Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri", *Planlama Dergisi*, 2004/4, s. 14.

⁷⁴ Huyssen, *Alacakaranlık Anıları*, s. 27-52.

- [Http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55661dae-f294a2.09969244](http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.55661dae-f294a2.09969244) (Ziyaret Tarihi: 27.05.2015)
- [Http://www.kocaeli.bel.tr/icerik/fevziye-parki-17-agustos%C2%B4ta-aciliyor/36/4367.aspx](http://www.kocaeli.bel.tr/icerik/fevziye-parki-17-agustos%C2%B4ta-aciliyor/36/4367.aspx) (Ziyaret tarihi: 27.03.2015)
- [Http://www.haberler.com](http://www.haberler.com), 23 Ocak 2013. (Ziyaret tarihi:27.03.2015)
- [Http://kocaeli.bel.tr/icerik/fevziye-parki%60nda-calismalar-hizlandi/36/5243.aspx](http://kocaeli.bel.tr/icerik/fevziye-parki%60nda-calismalar-hizlandi/36/5243.aspx) (Ziyaret tarihi: 27.03.2015)
- [Http://www.google.com/maps/@40.7641029,29.9279305,16z](http://www.google.com/maps/@40.7641029,29.9279305,16z)
- İnci Uzun, "Kamusal Açık Mekan: Kavram ve Tarihe Genel Bakış", *Egemimarlık*, No: 4-59, 2006.
- İzmit Analitik Etüdüleri (1970), İller Bankası İmar Planlama ve Yapı Dairesi Reisliği Şehircilik İşleri Müdürlüğü, Ankara.
- Jürgen Habermas, *Kamusalın Yapısal Dönüşümü*, Çev. Tanıl Bora, Mithat Sancar, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.
- Kemal Ahmet Aru, "İzmit Şehri İmar Planı", *Arkitekt Dergisi*, No: 9-12, 1953.
- Şakir Balkı, *İzmit'te Zaman*, İstanbul: İzmit Rotary Klübü, 1995.
- Maurice Halbwachs, *On Collective Memory*, Çev: Lewis A. Coser, The University Chicago Press, Chicago and London, 1992.
- Maurice Halbwachs, "Kolektif Bellek ve Zaman", *Coğito: Bellek, Öncesiz ve Sonrasız*, No: 50, 2007.
- M. Christine Boyer, *The City of Collective Memory: Its Historical Imagery and Architectural Entertainments*, London; Cambridge, Mass: MIT Press, 1994.
- M. Hikmet Bayar, *Bir Zamanlar İzmit*, İstanbul: Kastaş Yayınevi.
- Mehmet Sarioğlu, *Seka Postası'nın Işığında İzmit'te Kültürel Yaşam*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli, 2013.
- Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Gençlik Yıllarım*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2007.
- Merzuka Yazıcı, *İzmit'te Çocukluğum*, Kocaeli: Kocaeli Dökümantasyon Merkezi, 2004.
- Michael Schudson, "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri", *Coğito, Bellek: Öncesiz, Sonrasız*, No: 50, 2007.
- Müberra Kavak, Evrensel Tasarım Yaklaşımı Bağlamında Kamusal Mekânlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, 2012.
- Neşe Gürallar, "Kamu - Kamusal Alan - Kamu Yapıları - Kamusal Mekân: Modernite Öncesi ve Sonrası için Bir Terminoloji Tartışması", *Mimarlık*, No: 350, Kasım- Aralık, 2009.
- Özden Senem Binici, *İzmit'te 1936-1966 Yılları Arasındaki Yapı Üretiminin Kentin Gelişimine Etkileri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2012, ek-2.
- Özlem Arıtan, "Modernleşme ve Cumhuriyetin Kamusal Mekân Modelleri", *Mimarlık*, No: 342, Temmuz-Ağustos 2008.
- Perihan Kiper, "Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekanları ve Yitirilen Kent Kimlikleri", *Planlama Dergisi*, 2004/4.
- Pierre Nora, *Haftıza Mekanları*, çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
- Rengin Zengel, "Dönüştürülmüş Bir Meydan: İzmir Konak Meydanı'na Analitik Bir Yaklaşım", *Mimarlık*, No: 334, Mart-Nisan 2007.
- Savaş Poyraz, *Eski Dostlar*, Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü, 1999.
- Selahattin Önür, *Architectural Experiences and Experiments in the Public Sphere*, Basılmamış Doktora Tezi, ODTÜ, 1992.
- Şennur Kaya, *Tanzimattan Cumhuriyet'e İzmit Kenti*, Kocaeli: Kültür Yayınları, 2009.
- Taner Aksoy, *Kocaeli Kültür Envanteri*, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, 2011.
- Uğur Tanyeli, *Rüya, İnşa, İtiraz: Mimari Eleştiri Metinleri*, İstanbul: Boyut Yayıncılık, 2. baskı, 2013.
- Ziya Gencel, "Geleneksel Türk Kentinde Meydan Kavramı", *Egemimarlık*, No: 34, 2000.
- Kocaeli Gazetesi, 9 Mart 1994.

Özgür Kocaeli Gazetesi, 20 Eylül 2010.

Kocaeli Gazetesi, 31 Aralık 1983.

Kocaeli Gazetesi, 22 Mart 1987.

Azim Gazetesi, 17 Kasım 1959.

Türkyolu Gazetesi, 1 Temmuz 1944.

Türkyolu Gazetesi, 18 Eylül 1944.

İzmit Belediyesi Arşivi

Fahri Seyrek Arşivi

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivi

Cemal Turgay Arşivi